

СВОБОДНИ ЕЛЕКТРОННИ СПИСАНИЯ - ОПИТЪТ НА НБУ

*Радостина Тодорова, Гергана Мартинова**Нов български университет**rtodorova@nbu.bg, gmartinova@nbu.bg*

FREE ELECTRONIC JOURNALS - THE NBU EXPERIENCE

*Radostina Todorova, Gergana Martinova**New Bulgarian University*

ABSTRACT: The overview focus on New Bulgarian University Library experience in launching e-Journals as open access publications. The project is the first of its kind in Bulgaria and seeks to fight such problems as hosting, access management and peer-review issues as from the prism of Bulgarian environment and specificities. It may serve as tribune for promoting Bulgarian successful practice in e-publishing.

Идеята на тази статия е да сподели опита на нашата университетска библиотека в подбора и организацията на външни свободни електронни списания, и да обърне внимание на създаването и администрирането на собствени свободни електронни списания.

Преди да пристъпим към същинското представяне на нашия опит ще спрем вниманието ви на понятието "електронно списание". Все по-често се случва в библиотечната сфера да се използват термини, които навлизат от различни практики и носят в себе си своето видово разнообразие. Добро уточнение е направено в статията "Изместват ли електронните списания традиционната печатна научна периодика", а именно "електронното издание ... или съпровожда печатното като негов електронен еквивалент ... или напълно го заместило и се явява единствен формат на издаване, или дадено ново заглавие успява да се наложи като научно сериозно направо в електронен формат, без някога да е бивало печатно"¹.

В повечето речници понятието "електронно списание" е дефинирано еднотипно - това е списание, което е пълнотекстово и може да се ползва чрез

¹ Георгиева, Яна. Изместват ли електронните списания традиционната печатна научна периодика // Доклади от XI годишна конференция на СБИР, 2001 : <http://www.lib.bg/dokladi.htm#Доклади%20от%20ХI-тата%20годишна%20конференция%20на%20СБИР,12.05.2005>

интернет². Голяма част от западните и американските университетски библиотеки предлагат на своите сайтове библиотечни терминологични речници. За да не звучи голословно ще изброим някои от тях: Smart Searcher Glossary на Deakin University, Glossary на Northeastern University, Glossary на University of Oslo, Library Definitions на University of Hartford, Glossary of Terms на University of Bolton и редица други.

I. Външни за организацията свободни електронни списания

При издирването и комплектуването на подобен род ресурси много често си задаваме въпроса - Защо избрахме точно това списание, а не някое друго? Отговорът винаги може да бъде различен в зависимост от спецификата на съответната институция.

При нас основен критерии при подбора са нуждите на нашите преподаватели и студенти. Най-често се случва те сами да предложат конкретни заглавия, които ползват или са срещнали в процеса на работа. На второ място в нашата организация работи ефективна система от специализирани библиотекари. Те наблюдават конкретна предметна област и така възможността да се изпуснат ресурси е много по-малка. Тяхна задача е да предлагат свободни електронни ресурси, а в тях влизат електронните списания. Възможно е да си зададете въпроса, дали тези библиотекари могат да се справят успешно с подобна задача. Отговорът е положителен, тъй като те имат необходимото образование в съответната област от знанието.

Екипът на библиотеката следи развитието на международни инициативи като DOAJ, BioMed Central и Elektronische Zeitschriftenbibliothek и използва всички методи за популяризиране на тези ресурси с доказано качество. За всички колеги, които все още не са ги използвали ще споменем по няколко думи за всяка от тях.

Директория свободен достъп на списания (Directory of Open Access Journals - <http://www.doaj.org/>) е услуга. Предлага достъп до качествени научни online списания. Създателите на директорията се стремят да покрият всички безплатни научни изследователски заглавия. Целта на създаване е увеличаването на достъпността до научни списания. Базата съдържа само пълнотекстови безплатни научни издания, които преминават през изградена схема за контрол на качеството. Системата разполага със стандартна форма за търсене. Може да се избере търсене по всички полета, заглавие на статия, заглавие на издание, ISSN, автор, ключова дума, резюме. Възможно е да се осъществи и кръстосано търсене.

²Library Terminology // Auraria Library, 2005:
http://library.auraria.edu/findit/gen_guides/libterm.html,
17.05.2005

Библиотеката за електронни списания (Elektronische Zeitschriftenbibliothek - <http://rzblxl.uni-regensburg.de/ezeit/>) е услуга за ефективно използване на пълнотекстови научни списания в Интернет. Създадена е по проект на Байернското държавно министерство за обучение, култура и изкуство. Проектът е осъществен от университетска библиотека Регенсбург. Партньорско участие има университетската библиотека на техническия университет в Мюнхен. Тази база данни се предлага като рутинна услуга в над 308 библиотеки. Системата съдържа списания, които са абсолютно свободни, такива, за които е необходима регистрация и издания, за които има институционален достъп отделен член - участник, а също и такива, за които няма достъп нито един член. В този случай се прави препратка към сайта на списанието или към агрегатор, който го обработва. Обхваща 21976 заглавия, между които 2562 чисто online списания от всички области на знанието. 8718 заглавия са абсолютно свободни за ползване. Възможностите за търсене са стандартни. Хубаво е, че тази база данни може да се ползва равностойно от англоговорящите. Почти целия сайт има английска версия.

BioMed Central (<http://www.biomedcentral.com/>) селектира повече от 100 списания в областта на биологията и медицината. Изданията могат да се прегледат азбучно или тематично. В този случай може директно да се ползва пълния текст. За да се осъществи търсене в BioMed Central е необходима регистрация. Членската програма позволява на академични, изследователски институции, дружества и други отворен достъп до научни публикации и спомага за широко разпространение на публикациите чрез техните изследователи и членове.

Достъпът до свободните електронни списания е организиран от две входни точки: "Интернет библиотека" и електронен каталог. По този начин се стремим ресурсите да бъдат по-лесно откриваеми и по-използваеми.

От няколко години в нашия уебсайт съществува "Интернет библиотека". Тя е изградена от специализираните библиотекари. Всеки е подбрал електронни ресурси, като между тях има и сводни електронни списания. Подредбата в библиотеката е по област от знанието. Вътре в областите всеки специализиран библиотечар решава сам как да организира достъпа. В някои случаи са изброени подобласти, в други има разделение по езиков признак, а също може да се срещне и разделение по вид документ.

Друга възможност да се попадне на свободни списания е електронният каталог. При търсене по различни критерии: опростено, при търсене по заглавие, по ключова дума, по тема и т.н. може да се достигне до тях. В библиографския запис на свободното списание се включват възможно най-много данни като:

заглавие, подзаглавие, ISSN, издател, периодичност, тематични рубрики и винаги има препратка към свободното списание.

II. Собствени свободни електронни списания

Идеята за тях съществува още през 1997-1998 г., но първият етап на проекта "Осигуряване на електронни списания на НБУ чрез библиотеката" стартира на 1.10.1999 г. с предоставяне на информация на всички департаменти в НБУ. Усилията в него са насочени към повече възможности - да може потребителя да достигне свободно до пълнотекстов документ, да бъдат улеснени преподавателите при публикуване и разбира се да повишим функционалността на нашия уебсайт. Малко по-късно през 2001 г. екипът на библиотеката създава и свое свободно електронно списание със заглавие "Библиосфера" (http://lib.nbu.bg/html/bg_bibl_index.htm).

Целите на проекта са стимулиране на научно-изследователския процес, подпомагане на учебния процес и популяризиране на нашия университет.

Първоначално участие заявяват 12 департамента. В началото те са твърде ентузиазирани - определят заглавието, рубриките, периодичността, органа, който ще ръководи издаването на списанието. Първоначалната еуфория е твърде кратка и действително стартират 7 списания. Те излизат в продължение на 2000 и 2001 г. - като най-много броеве има списание Театрално пространство на Театрален Департамент. По отношение на организацията на работа "създаден е календар на публикуването и календар с крайни срокове за подаване на редакционните материали за всеки от департаментите. Създаден е макет, който да бъде прилаган при издаването на всеки първи брой..." .

УЧАСТНИЦИ		
Заглавие	Броеве	Департамент
Applied Linguistics	2000 №1	Съвременна и приложна лингвистика
Humanitas	2000 №1	Антропология
Изкуство: История, критика, дискусии, текстове	2000 №1-3	История на културата
Компютърни системи и	2000 №1	Компютърни системи и

³ Тодорова, Радостина. Електронни списания в online достъп - едно възможно решение // Библиотека, 2000, №3-4, с.9-12.

технологии	2001 №1	технологии
Нова българистика	2000 №1-2	Нова българистика
Социологически и социално-антропологически изследвания	2000 №1-2	Антропология
Театрално пространство	2000 №1-4 2001 №1	Театрален департамент

Оформлението на всичките седем списания е сходно, за да подчертае тяхната институционална принадлежност. Те притежават институционално лого и ISSN. В данните за самото списание е публикувана информация за редакционния съвет, препоръки към авторите, периодичност и адресни данни. Към всяко списание е прибавена кратка справка от Закона за авторското право у нас. Хипервръзката "Съдържание" отваря екран с възможност за избор на конкретен брой, а след това и на отделна статия.

Ролята на библиотеката в този процес се изразява в: организиране и извършване на публикуването, осъществяване на техническа поддръжка, съхраняване на списанията на собствен сървър, осигуряване присъждането на Международен стандартен сериен номер (ISSN), предоставяне на свободен достъп и популяризиране на електронните издания.

Достъпът до свободните електронни списания е организиран от три входни точки в сайта на библиотеката: "Интернет библиотека", електронен каталог и модул "Периодични издания" за българска периодика. По този начин се стремим тези ресурси да бъдат лесно откриваеми и да ги направим по-използваеми. От "Интернет библиотека" има директна хипервръзка към списанията. След зареждането и се отваря списък на заглавията.

Друга възможност да се попадне на свободни списания е електронният каталог. При търсене по различни критерии: опростено, при търсене по заглавие, по ключова дума, по тема и т.н. може да се достигне до тях. В библиографския запис на нашите списания се включват възможно най-много данни като: заглавие, подзаглавие, ISSN, издател, периодичност, тематични рубрики и най-важното в този конкретен случай е препратка към сайта на свободното списание. При активиране на хипервръзката се зарежда избраното списание и от там можем да стигнем директно до пълния текст.

Изданията са включени и в модул "Периодични издания", отразяващ българската периодика в библиотеката на НБУ. Характерно за този модул е, че в него може да бъде провеждано търсене, освен по всички споменати дотук

критерии и по ключова дума отнасяща се към съдържанието на отделните броеве, респективно заглавията на статиите. Софтуерът позволява към всяка статия да бъде присъединен пълен текст в познатите формати.

Списанието на библиотеката на НБУ "Библиосфера", въпреки че стартира малко по-късно от останалите по проект, е единственото свободно електронно списание на университета, което продължава да излиза вече пет години. Според първия главен редактор на изданието "то е средство за представяне на библиотечно-информационните възможности на съвременните библиотеки и проблемите съпътстващи тяхното развитие"⁴. Съвсем логично е институционално издание да акцентира върху собствената дейност, но заедно с това се стреми да следи новостите в световната библиотечна практика. От тази година нашето издание може да бъде намерено и в Elektronische Zeitschriftenbibliothek. Екипът на редакцията е отворен към всички колеги от общността за публикуване на новости, съпътстващи все по-бързо променящото се библиотечно-информационно всекидневие.

III. Как виждаме бъдещето?

По отношение на външните за нашата организация -свободни електронни списания стремежа е насочен към обогатяване с нови издания с доказано качество към библиотечните колекции. Колкото по-навреме бъдат представени те пред нашите потребители, толкова по адекватно ще бъде нашето поведение пред тях.

По-интересно безспорно е бъдещето на собствените ресурси. Всяка институция, произвеждаща такива трябва да полага максимум усилия за тяхното развитие, тъй като те отразяват собствения и облик. Тяхното активизиране и развитие ще предостави реална възможност на нашите преподаватели да комуникират по-лесно с научната общност страната и чужбина.

Наша задача като екип е да продължим да търсим финансиране за развитие, да следим технологиите за публикуване, да разучаваме международната практика за организация и управление на електронните ресурси, да изберем подходящ софтуер за интеграция на различните по вид ресурси, които предлагаме на нашите потребители.

⁴ Здравкова, Вергиния. Библиосфера // Библиосфера, 2001:

http://lib.nbu.bg/html/bg_bibl_main.htm,

13.05.2005 г.